

Den döda kroppen i ljuset av *Six Feet Under*

Anna Davidson Bremborg, TD, religionssociologi

De första avsnitten i den amerikanska serien *Six Feet Under* visas under våren 2003 i Sveriges television. Sex fot under jord, det är där vi ska ligga när vi dött, och i teveserien får vi följa med bakom kulisserna på en amerikansk familjeägd begravningsbyrå. Blandat med familjeintriger möter vi döda kroppar, balsameringar, visningar av avlidna och begravingar. Varje avsnitt inleds med att någon dör, och detta dödsfall utgör ramen för handlingen. Efter att ha sett några avsnitt står det klart för var och en att det viktigaste när man dör är att bli vacker så att man kan ligga i en öppen kista. Detta är avgörande för om det ska bli ”en hederlig begraving”. Det spelar ingen roll om man malts, skjutits eller dött en stilla död. Alla ska visas upp med en hel och vacker kropp i kistan.

Nu är detta en amerikansk serie och säkert har en del svenskar reagerat mot den amerikanska begravningsleden att sy ihop kroppsdelar, balsamera och sminka. Svenska begravningsentreprenörer gör inga ingrepp i döda kroppar och den eventuella balsamering som ibland sker (främst i Stockholmsområdet) utförs av sjukhuspersonal. Men den döda ska inte se ut hur som helst.

Begravningsentreprenörerna, som tar hand om de avlidna, är exempelvis ofta irriterade över att vårdpersonalen inte slutit mun och ögon ordentligt. Förr var det vanligt att den avlidnes haka bands upp med ett bandage för att munnen skulle hålla sig stängd, och ibland placerades mynt på ögonlocken. Detta görs sällan idag, utan kroppen lämnas ”i fred” av vårdpersonalen, som anser att detta är ett värdigare sätt att behandla en död kropp. I vissa fall kan följderna av deras handlande gå stick i stäv med de önskemål som finns senare om slutna mun och stängda ögon. En del begravningsentreprenörer tycker att det är besvärande att de anhöriga ska se en avliden som har ”stirrande” blick. Det anses påverka de anhöriga negativt.

De slutna ögonen och den stängda munnen hör samman med bilden av den goda döden, som är ett insomnande i sängen. Därför finns det i kistan ett lakan, en kudde och ett täcke, det vill säga saker som vi förknippar med en säng. Liggande på kudden, under eller över täcket är den ideala positionen i kistan. Däremot är det inte särskilt vanligt att man vill ha pyjamas eller nattlinne på sig. Tvärtom märks en tydlig krock i bilden vad gäller klädvalet – för det är inte frågan om kläder som man brukar ha i sängen. Svepdräkten som tillhör kistan liknar mest en skjorta med krage och manschetter. Andra

föredrar kläder från den egna garderoben och gärna sådana kläder som man tyckt särskilt mycket om. Det kan vara träningsoverallen, jeansen, favoritklänningen eller fritidskläderna. Mer sällan är det frågan om finkläder som bara burits vid enstaka tillfällen.

I *Six Feet Under* är det mycket tydligt att den döda personen ska se ut som hon gjorde när hon levde. Även i Sverige finns sådana tendenser. Ett av de tydligaste tecknen är bruket av egna kläder. Medan den vita svepdräkten kan kopplas till den himmelska dräkten som står omtalad i Bibeln, pekar de egna kläderna på det liv som levts. Tendensen är alltså att fokus riktas bakåt mot livet på jorden och inte framåt mot himlen.

Sminkning är inte allmänt förekommande här, men det händer inte så sällan att anhöriga uttrycker en vilja att ”mamma ska ha lite läppstift på sig”. Detta är något som begravningsentreprenörerna stöter på i allt större utsträckning och inom branschen ges numera kurser i ”kosmetisk preparation”.

Samtidigt finns det begravningsentreprenörer som värjer sig mot denna utveckling. ”Den dag jag måste sminka en avliden, då slutar jag”, sa en begravningsentreprenör till mig en gång. Många entreprenörer tycker att den avlidne ska ”se död ut” för att de anhöriga ska förstå att personen verkligen är död. För att förstå dödens realitet, ska man undvika att levandegöra utseendet på den avlidne.

I dagens samhälle, där döda människor placerats på institutioner långt borta från oss levande, kan det dock vara svårt att förstå vad det innebär att vara död. Den kvinna som bad begravningsentreprenören att massera mammas kinder ”för hon är så blek”, fick finna sig i svaret att ”är mamma död så är hon, och någon blodcirkulation kan inte komma igång”.

För mig som religionssociolog vittnar kvinnan om att önskningsar om ett levandegörande inte är någonting främmande för vår kultur. Strävan i livet efter en vacker, spänstig kropp som visar vår identitet, tar vi med oss i döden. Den goda döden är en vacker död där jag som person kan visas upp. I *Six Feet Under* hade mamman balsamerats med färgad vätska och sminkats. Allt för att ge henne samma utseende som när hon levde. Kanske kommer även svenska begravnings seder att det närmsta decenniet förändras i denna riktning?

Att läsa vidare om synen på den döda kroppen:

Bradbury, Mary (1999) *Representations of Death. A Social Psychological Perspective*. London, Routledge.

Bremborg, Anna Davidsson (2002) *Yrke: begravningsentreprenör. Om utanförskap, döda kroppar, riter och professionalisering*. Lund.

Åkesson, Lynn (1997) *Mellan levande och döda. Föreställningar om kropp och ritual*. Stockholm, Natur och Kultur.